

El record del diputat Josep Ribas Ribas o la veu del silenci

per Josep Mari Ribas "Reiala"

VICENT RIBAS "TRULL"

Antecedents

L'anomenada *Guerra de la Independència* o Guerra contra el Francès donà lloc a una sèrie d'esdeveniments històrics i transcendents, al llarg de l'any 1808, tant a l'àmbit de tot l'Estat espanyol com dins el petit món de les illes Pitiüses.

L'abdicació del rei Carles IV i el trasllat del seu fill Ferran VII, amb tota la seua cort, a Baiona, ocasionà la creació d'una Junta Central de Govern i de les Junes Supremes Provincials. Aquestes es crearen fora de la llei i, per tant, assumiren el poder en nom

del poble, amb una finalitat patriòtica i altruista.

A Palma, després d'alguns dies d'indecisió i davant la pressió popular, les autoritats també resolgueren de constituir-se en *Junta Suprema*. La resolució de les forces vives de les illes, constava dels següents extrems: *Conservació del Regne de Mallorca sota el domini de Ferran VII fins que pogués tornar lliure de violències; constitució d'una Junta Suprema de Govern; negociació de la pau i aliança amb Anglaterra —el paper de l'esquadra britànica per protegir les Balears de l'invasor*

napoleònic resultaria fonamental—; i comunicació d'aquests acords a totes les autoritats de les Balears, així com al Capità General de València, també alçat en armes. (PIÑA HOMES, R.: *La lluita per l'Autonomia de les Balears*, pàg. 21-22).

El mateix dia 30 de maig, a la ciutat d'Eivissa, de manera espontània, el poble organitzà festes, engalanà els carrers i féu fogerons, per manifestar l'alegria de tenir el nou rei Ferran VII. Celebraven així la seua festa onomàstica i aclamaven, al mateix temps, la nova Junta Suprema formada a Mallor-

ca. A partir d'aquest moment, les Pitiüses quedaren sota les noves directrius dictades per la Junta Suprema de Govern de les Balears.

El 9 de juny de 1809, després de moltes discussions, els ajuntaments pitiüses redactaren un llarg informe explicant a la Junta Central la penosa situació en què es trobaven Eivissa i Formentera. En primer lloc criticaven durament el sistema polític i la ineficàcia del Pla de Millores, establerts en la dècada anterior. Reclamaven l'anul·lació dels arbitris fiscals consignats pel Fons de Millores, al·legant que ells realitzaven el dur treball de l'extracció de la sal i que els seus fills prestaven el servei de Milícies. Si bé hi havia en aquest escrit algunes motivacions polítiques, la cosa que més preocupava, en realitat, era el millorament de la seua situació econòmica. A la ciutat, podia haver-hi altres interessos per conservar els poders fàctics de sempre, però la majoria de comerciants i els pagesos, particularment, no entenien d'altra política que la de fer més lleugera la càrrega dels seus impostos.

En resposta, poca cosa en varen aconseguir, llevat de la supressió dels tributs sobre l'extracció de pega, introducció i consum de vi i aiguardent, i les taxes en la venda del peix. Res altre no en podien esperar ja de la pomposa Junta Central; d'allí endavant, les Pitiüses s'hagueren de conformar sols amb les eventuals disposicions de la Junta Suprema de Balears, molt més preocupada en la instal·lació de presoners i refugiats, exportats de la Península, ja que les illes Balears es convertiren ben aviat en recer d'il·lustres personatges tant de l'estament civil com del clerical.

A les Pitiüses, la guerra recobrava actualitat mitjançant l'activitat de cors i l'allotjament de persones que, per causes diferents, havien estat bandejades dels seus llocs de residència.

De rebot, les diferents tendències o partits polítics, que començaven a organitzar-se a Mallorca, feren arribar la seua influència a la ciutat d'Eivissa. El Liceo Ebusitano i El Comercio es van refondre en l'anomenat Casino Ibicenco, que

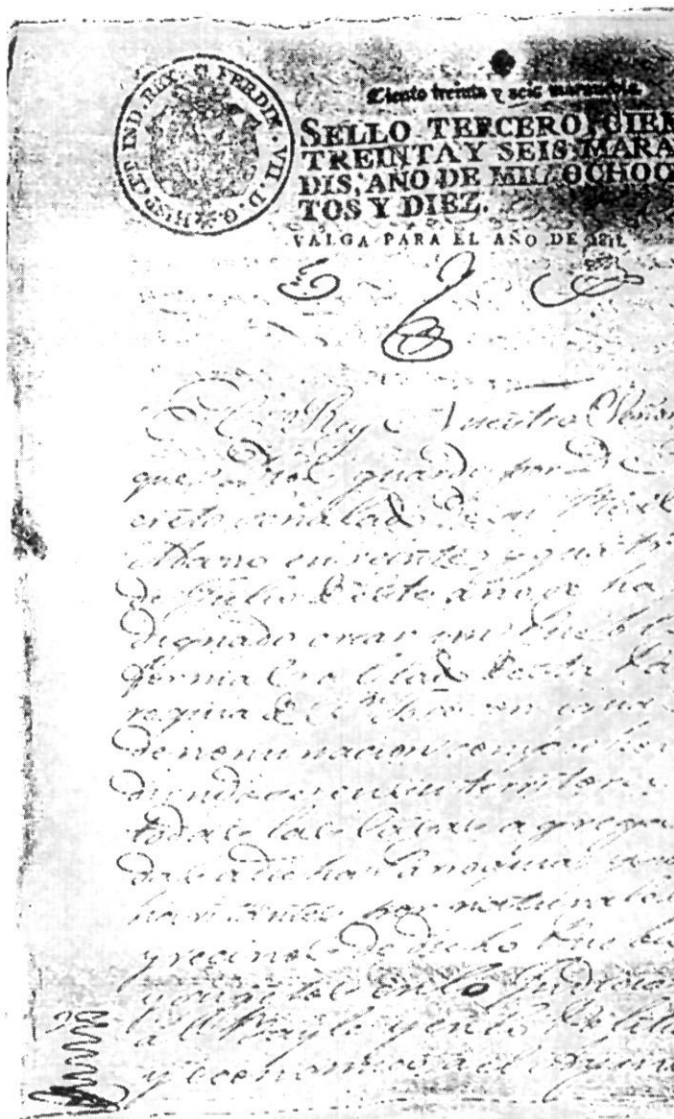
amb les seues tertúlies i reunions servia de campana per a la difusió dels fets i novetats de caire polític, ensems amb la propaganda que d'amagat acostumaven a fer alguns deportats o refugiats a la ciutat. La revolució política i el naixement de partits de diferent signe es manifestaven en la minva de l'intervencionisme eclesiàstic d'estil feudal i la participació de petits grups en la vida social i política dels illencs. Els esporàdics enfrontaments entre la ciutat i la part forana i, fins i tot, entre la població de la Marina i la de Dalt Vila ajudaren, indirectament, els habitants de les Pitiüses a adquirir més consciència de poble. L'experimentació d'aquest protagonisme s'aniria perfeccionant al llarg del segle XIX, formant-se dos grups ben diferenciats: liberals i conservadors.

En aquesta conjuntura, el dia 12 d'agost de 1810, a la ciutat d'Eivissa, es celebraren les primeres eleccions d'electors de districte, segons la convocatòria de Corts Generals publicada per la Junta Central, refugiada a Cadis. El dia 28 del mateix mes, a les Cases Consistorials de Palma, fou elegit diputat el rector de la parròquia de Sant Josep, Josep Ribas Ribas Noves il·lusions i esperances s'apoderaren del poble pitiús i, amb gran festa i alegria, es féu l'acomiadament del seu primer diputat.

Però, ben aviat, les noves disposicions, proclamades en la Constitució de 1812, es convertiren en motiu de controvèrsia. La Junta de Govern fou abolida i alguns regidors bandejats a Formentera o cap a Barcelona. Es formaren dues agrupacions d'ideologies diferents: els conservadors o servils, que reclamaven l'autoritat del rei i de l'Església, per damunt de tot, i així poder gaudir dels

seus privilegis d'abans; d'altra banda, els liberals o constitucionalistes, que pretenien fer els nous canvis establerts en la Constitució de Cadis.

La restauració del règim absolutista de l'any 1814 restablí de nou el sistema anterior de 1808.

Tornava així l'autoritarisme sagrat de la monarquia, amb molta més força i aldèssia que mai, i el servilisme més acalorat aconseguia, al cap i a la fi, convertir-se en moneda corrent. Com que les armes de foc sols s'utilitzaren com a amenaça o intimidació, amb molta freqüència, s'acudí al recurs d'inventar gloses i estribots per fer befa o insultar els contraris. Tant del grup liberal com del servil en sortiren trobadors espontanis i, per cert, no sempre amb gaire bon gust.

L'estribot "Diputat"

Dins aquest marc social, dissenyat en les anotacions precedents, cal ficar-hi un estribot, glosat en aquell temps; el qual, transformat en prosa del més pur estil eivissenc, ha arribat fins a avui mitjançant l'obra d'investi-

versió i escriptura, segueix a continuació, no sense haver-ne fet abans una molt breu presentació.

Possiblement el glosari satíric i popular, durant molts d'anys, fou memoritzat pel poble eivissenc però, amb els canvis sociològics de la població pitiüsa d'aquests dar-

conclusió final cuida resultar tràgica i l'antítesi és tan violenta, que l'estribot acaba "abolint-se" a sí mateix. Els papers de cada personatge resulten tan esperpèntics i burlats que l'únic que en queda és precisament un paper que, encara que hagi anat i tornat d'un llarg viatge, al cap i a la fi resulta un paper inútil que ja no serveix per a res.

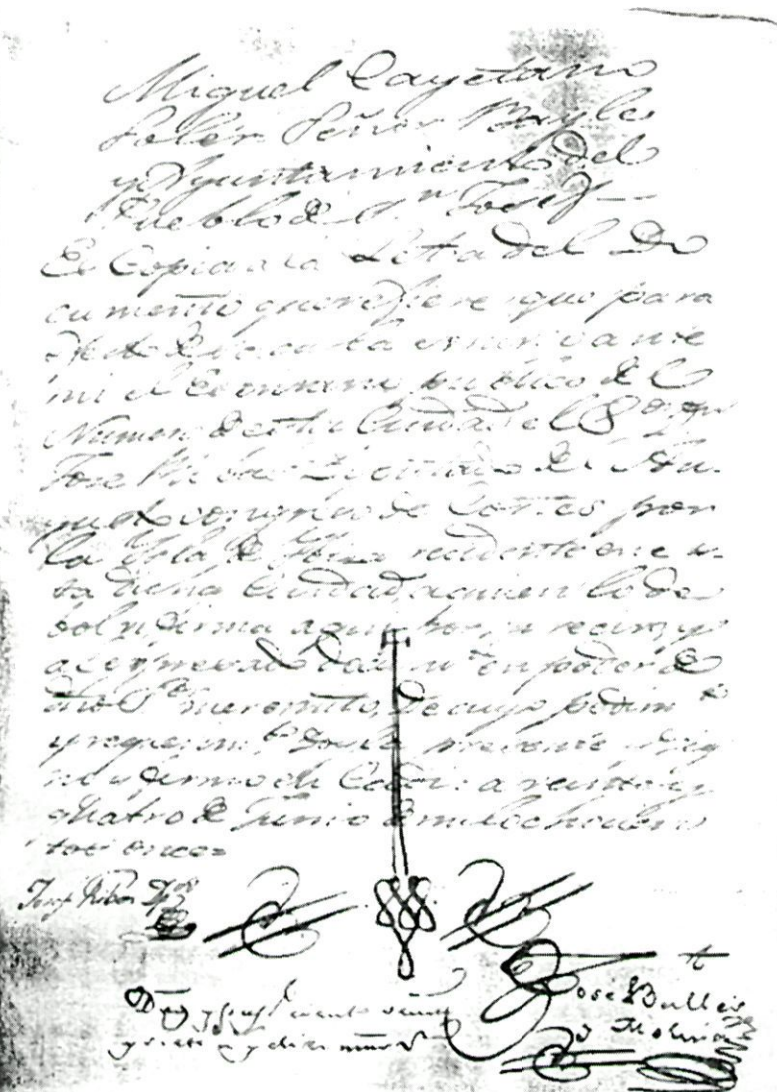
Hom admira que entre tantes gloses i cançons de mal gust, que circularen al llarg de tot aquest temps, sols hagués quedat a la memòria del poble eivissenc aquest estribot absolutista o servil, construït per tal d'injuriar el diputat Josep Ribas. Certament que la seua permanència ha estat, en part, deguda a la recreació i estilística de la que estava guarnit.

Com és natural, de l'autor no se'n sap res. Però, sens dubte, es tracta d'una persona culta i ben espavilada, fos eivissenc o foraster, que de tots n'hi havia en aquells anys. La qüestió d'aquest estribot fou fruit d'una ment intel·ligent, que va utilitzar el seu saber fent mal a un eivissenc que ben poc s'ho mereixia. Així i tot, gràcies a l'espai democràtic que avui ha obert els ulls a la majoria del poble, l'arma utilitzada en contra del diputat pot transformar-se en un element complementari per conèixer millor els darrers anys de la seua vida.

Deu haver arribat ja l'hora que es puguin mirar els esdeveniments de la història amb objectivitat i, per tant, l'estribot "Diputat" no ha de significar altra cosa que la befa i el sofriment que, amb més o menys freqüència, hagué de suportar Josep Ribas, després d'haver assistit a les Corts de Cadis.

Per acabar aquesta presentació de l'estribot, sols manca afegir-hi que s'ha de prestar atenció a les metàfores de la *somera* (Constitució), que podria fer molts de *rucs* (constitucionalistes), com també que les preferències pels menjars estranys en contraposició als plats de faves i mongetes tenen molt a veure amb la fam que s'estava passant a les illes. I tampoc deu estar de més, ampliar la nota explicativa sobre la reunió de *cadells* donada per l'escriptor Vicent Tur, al peu del seu escrit. *Cadells i nyerros* eren els membres de cada bàndol en què estava dividida la noblesa catalana, al final del segle XVI i du-

Document pel qual fou instituït l'ajuntament de Sant Josep (1784) en temps dels il·lustrats Gaietà Soler, Josep Ribas i el bisbe Abad y Lasiearra.

gació costumista i l'acurada estètica de l'escriptor Vicent Tur Guasch, amb el pseudònim de "Xacoters de Balàfia". A ell es deu que, als nostros dies encara, el poble eivissenc hagi pogut refrescar la memòria sobre el diputat Josep Ribas, ja que al llarg d'aquests darrers anys han estat moltes les ocasions en què escrigué sobre aquest personatge eivissenc, amb els seus breus i substanciosos articles a *Diario de Ibiza*. D'aquesta mateixa font n'hem extret l'estribot "Diputat" que, respectant la seua

rers anys, s'ha extraviat la seua forma primitiva en vers. Aquí, l'estribot és presentat en forma de conte, en el qual intervenen tres personatges, sent el seu protagonista el diputat Josep Ribas i els altres dos, simples comentaristes de cada escena.

La historieta té dos temps: abans i després de les Corts de Cadis. Els diàlegs, ordenats cronològicament, són expressats en llengua dialectal eivissenc, breus les intervencions i amb doble intenció, quan hi intervenen els dos homes sense nom. La

rant la primera part del XVII; d'aquí va venir el costum, molt evissenc, d'anomenar *junta de cadells*, en sentit despectiu, qualsevulla de les reunions de gent important.

Recreació i confecció dialogada

Heus ací la composició sarcàstica de l'estribot, tal com fou publicada al *Diario de Ibiza*, (1987):

DIPUTAT, pes Xacoters de Balàfia
(Com arribà un relat de l'any 1812)

COMPOSICIÓ DE TEMPS I LLOC

Un terme lluny de Vila, any 1812. Un vuitanta per cent no saben llegir ni escriure. Ses anades a Vila s'havien de fer a peu o a cavall amb un ase, de manera que ses persones fluixes es passaven la vida sense baixar-hi mai. No hi havia periòdics ni cap mitjà d'informació.

EXPOSICIÓ

Dos hòmens estaven cavant un micó més avall des poble de Sant Josep, vora es camí d'anar a Vila.

—Veig traspuntar un ruc amb un a cavall. Qui deu ser que avui baixa a Vila?

—Deu ser don Pep Ribas que diu que ara l'han fet diputat, baixa a tota hora i diu que també ha d'anar a fora d'Eivissa.

—Diputat? Què és això?

—Un càrrec que diu que val per tot, pot demanar tot lo que vulgui, "sa seua boca és mesura".

—Calla, que ja arriba.

Es lleven es capell i se li acosten. Don Pep duia una sotana nova i un manteu estès per damunt es cul de s'ase.

—Bon dia tenga, don Pep!

—Bon dia que Déu mos do a tots!

—Diu que vo' n'anau i mos deixau?

—Sí, ja ho veis, això és la vida, però si Déu vol tornaré prompte.

—Que és veritat que mos portareu moltes coses?

—Ganes no n'han de mancar.

—Idò a veure si a jo em portareu un ruc que hi pugui llaurar i baixar a Vila.

—Un ruc, un ruc, no sé si podrà ser, però tal vegada una altra cosa que prompte pugueu tenir rucs, podria ser que sí. Me'n vaig, que he d'arribar a Vila prompte.

—Bon viatge, fins a més veure. Torni prompte, que l'enyorarem molt!

As cap de tres o quatre dies trebaien as mateix lloc.

—Diu que don Pep ja es va embarcar i que en es moll li feren una despedida molt grossa.

—Ja m'ho han dit, però t'acatares que quan se n'anava, que li vaig dir lo de s'ase, va respondre "alguna altra cosa que prompte pugueu tenir ases"? Ja ho sé lo que va voler dir: "que poguéssim tenir" volia dir tu i jo; per tant mos portarà una somera.

—Tal vegada, pot ser que sí.

—Però que es recordarà de tanta cosa?

—M'han dit que a Vila feren una junta de cadells¹ i en un paper li varen dar tot apuntat.

—Però... I per portar-ho?

—Jo crec que calaran molts de barcos.

Després de cinc o sis setmanes.

—Però què veig? Don Pep ja torna.

—Que vets si porta sa somera?

—Jo només el veig a ell dalt s'ase amb es manteu tot color de panera de tanta pols.

—Mesquín! És tan bon home que ni mancos haurà sabut gemegar tantes coses. No li vui parlar de s'ase.

—Ben arribat, don Pep. L'hem recordat molt. Com es troba?

—Ja ho veis, molt cansat, enyorant molt un bon plat de ciurons d'aquells que fa ma mare i llavò reposar baix na rojal. Ja conversarem més, me'n vaig que tenc ganes d'arribar a casa.

—Estigui bo, ja mos vorem!

—Què t'ha paregut?

—Està molt desmillorat, no sé si era sa pols i s'eixugament, però el veig més prim.

—Ca! Això deu ser que allí li daven menjars estranys. Si ell hagués tengut bons plats de mongetes i faves, no hauria tornat així.

—Pensem-hi una mica. Però tu creus que ell, tan senzill i bon home, es va atrevir, davant tots aquells senyors des govern, a demanar s'ase i lo demés?

—Meu! jo crec que degué treure es paper i es mocador, com fa sem-

pre, se li degué trencar el cor i no degué dir ni pruna.

—Mesquín! A la nit anirem a fer vetlada i animar-lo.

Han passat tres dies.

—Saps lo que varem dir s'altre dia? Sí? Idò m'he enterat que s'arribada as moll va ser molt polida, el va anar a rebre sa música i tiraren coets. Però tothom diu, que ho varen ben veure, que no va portar res més que un paper, que devia ser es mateix de sa llista que li va dar es cap des cadells.

—És igual, si Déu vol viurem igualment que haviem viscut fins ara.

Consideracions

L'autor Vicent Tur Guasch, ofereix la següent explicació.

Aqueixos dos hòmens, amb molt bona voluntat, afecte i també un micó de llàstima de veure que només havia dut un paper, ho contaren en s'estiu baix d'en boval i, en s'hivern, voltant es foc, fins a arribar a naltros.

Sa contança no és grossera ni política, no ataca, no ridiculitza ni desprestigia, ans al contrari, respira afecte; tot molt normal en tals personatges.

Sa personalitat de don Pep és molt secundària.

Lo que sí que es relat, i amb molta força, és una estampa des nostros avantpassats fa 168 anys, com veien i interpretaven es grans personatges i fets d'aquell temps.

Seria de capbuits pensar que mos poguessin llegar de boca en boca coneixements de Corts Constituents, llibres de discursos, que amb un paper es poguessin arreglar camins i esglésies i construir barcos. Això seria demanar impossibles.

Naltros ho recopilarem en unes reunions en es poble de Sant Josep. Ajudats per lo escrit en es llibres, ho escriguérem i publicàrem convençuts que era, senzillament, net i inofensiu.

Si mai, tant amb aquest relat com amb qualsevol antre, poguéssim ofendre algú, sense mirar raons, demanam perdó.

Fins ací la narració de l'estribot "Diputat" i el comentari de Vicent Tur Guasch "Xacoters de Balàfia", fruit del treball de recollida d'informació oral, amb un estil net i

¹ Reunió de persones més propenses a sa gresca i as despropòsits que no a ses coses de profit.

Dibuix de Josep Marí. És una recreació d'un dibuix anterior amb què il·lustrava l'article "Diputat" en aquesta revista.

inofensiu que manifesta clarament el respecte i l'estima que sentia l'escriptor cap al protagonista de la historieta.

L'escriptor Enric Fajarnés Cardona, fa aquest altre comentari: *...Parece que sufrió persecución algunos años antes de su muerte, ocurrida en 1831. El documento*

*que me ilustra dice que lo **mata-ron** antes de morir. Es creíble que el absolutismo restaurado no le perdonase el entusiasmo por la libertad y las nuevas ideas...* (FAJARNÉS, E.: *Lo que Ibiza me inspiró*, 1985, pàg. 295). No diu el document que l'il·lustra, però sembla que degué ser el mateix

estribot, ja que el 1978 escrigué sobre aquell al llibre *La Ibiza de nuestro tiempo*, i llavors sí que en féu menció.

També J. Costa Ramon escrivia: *...Presumimos que el estribot no fue compuesto por ningún constitucionalista, pues no hubiera intentado ridiculizar y desprestigiar a su candidato en plan de befa y escarnio y sin elogio alguno a las Cortes constituyentes...* (COSTA RAMON, J.: *Don José Ribas, primer diputado a Cortes*; DIARIO DE IBIZA, 10-VII-1980).

Després d'observar els fets i la història a partir del 1814, resulta una conjectura bastantment provada que la vida de Josep Ribas no fou un camí de roses, sinó que en molt poques ocasions la seua obra es considerà com calia. Les seues iniciatives i projectes il·lustrats no trobaren el suport necessari per realitzar els canvis de progrés que ell tant desitjava; quan semblava possible l'establiment d'un sistema administratiu i de govern que afavorís les seues aspiracions, l'absolutisme reaccionari va invalidar totes les possibilitats. Baldament hagin desaparegut els documents dels seus últims anys, l'estribot conservat per tradició oral és un bon testimoni de com hagué de sofrir la ingratitud i, fins i tot, el menyspreu per les versàtils i eventuais circumstàncies d'aquell temps.

Derrenclit i deixat de les grans institucions administratives, però amb l'al·licient de l'estimació dels seus feligresos de la parròquia de Sant Josep, Josep Ribas continuà servint-la i dedicant-hi el seu treball i la seua bondat des de la rectoria, sense intervenir ja més de manera directa en la política de les Pitiüses. Possiblement, avui al cap de gairebé dos segles, el diputat de llavors llegiria amb satisfacció els dictats del Concili Vaticà II, que deixà la responsabilitat d'organitzar les coses temporals i ordenar-les cap a Déu, en mans dels laics.

Morí pocs dies després d'escriure el seu testament, a la casa rectoral de Sant Josep, el dia cinc d'agost de 1831, a l'edat de seixanta-vuit anys. Fou soterrat al cementeri de la mateixa parròquia, la qual havia regit i servit durant els seus darrers quaranta anys.

JOSEP MARÍ RIBAS
"REIALA"